

ФОТОГРАФІЯ, НА ЯКІЙ ЗОБРАЖЕНО ФІЗИЧНУ ОСОБУ, ТА ІНФОРМАЦІЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

СЛІПЧЕНКО Анатолій Святославович - кандидат юридичних наук, доцент; Харківський національний університет внутрішніх справ, кафедра цивільного права та процесу

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2439-4951>

СЛІПЧЕНКО Святослав Олександрович - доктор юридичних наук, професор; Харківський національний університет внутрішніх справ, кафедра цивільного, трудового та господарського права

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8891-7152>

УДК 347.121.2:347.77

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.14>

Досліджено фотографію із зображенням фізичної особи як об'єкта цивільних прав. Проблема полягає в багатогранності фотографії, що поєднує зображення фізичної особи, інформацію, об'єкти авторського права та матеріальний носій, з нечіткими межами між їх правовим режимом, що призводить до суперечливої судової практики. Доводиться, що кожна складова фотографії має власний правовий режим і суб'єктний склад. Обґрунтовується, що згода на використання нематеріальних благ має бути активною, а не мовчанням.

Ключові слова: фотографія, зображення фізичної особи, інформація, персональні дані, доменне ім'я, об'єкт цивільних прав, благо, особисте життя, правовий режим, захист прав.

Постановка проблеми

Відносини, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням фотографій, на яких зображено фізичну особу, характеризуються підвищеною складністю правового регулювання. Така фотографія одночасно може розглядатися як самостійний об'єкт, як зображення фізичної особи, як об'єкт авторського права, як носій персональних даних або іншої інформації, зафіксованої у візуальній формі, як елемент особистих паперів, а також як предмет матеріального світу (річ), на якому відтворено (зафіксовано) зображення фізичної особи, інформацію

тощо. Така багатогранність зумовлює накладення різних правових режимів, межі яких залишаються недостатньо чіткими. Невизначеність їх співвідношення породжує суттєві труднощі як у правореалізації, так і у формуванні послідовної судової практики, зокрема, щодо визначення кола уповноважених осіб, обсягу їхніх прав та способів захисту. Видається показовою в цьому контексті постановка Верховного Суду в справі № 214/11028/21 від 19 липня 2023 року [1], аналіз якої виявив низку невирішених питань, пов'язаних із правовим режимом фотографії, на якій зображено фізичну особу. Зокрема, виведена Судом «мовчазна згода», на основі самостійного розміщення фотографії в соціальних мережах, не має чітко окреслених меж застосування. Залишаються відкритими питання: чи поширюється така згода лише на ознайомлення з інформацією про приватне життя особи, чи також охоплює збирання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації й персональних даних третіми особами – відповідно до ст. 301 ЦК України та ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних» [2]. Іншими словами, незрозуміло, чи мовчазна згода лише «дозволяє подивитися», чи дає право третім особам фактично обробляти приватну інформацію. Недостатньо з'ясованим у цій справі залишається й правовий режим фотографії як особистого паперу, а також поширення «мовчазної зго-

ди» на його використання. Крім того, спірним видається й автоматичне застосування ст. 308 ЦК України до всіх фотографій, на яких зображено фізичну особу, незалежно від наявності в них творчого характеру, оскільки наведена норма стосується лише фотографій як художніх творів. Сам факт розміщення фотографії без застережень щодо авторських прав, на який звернув увагу Суд, також не дає однозначної відповіді на питання правомірності її використання третіми особами у випадках, коли вона одночасно є об'єктом авторського права. Вбачається, що зведення захисту фотографії виключно до її інформаційної складової – як носія відомостей про приватне життя є недостатнім, оскільки ігнорується самостійна цінність фотографії як форми фіксації візуального образу фізичної особи [3, с. 126]. Водночас, наявність такої цінності визнається практикою Європейського суду з прав людини (справа Von Hannover v. Germany) [4].

Видається, що окреслені проблеми зумовлені відсутністю в теорії цивільного права чіткого розмежування таких нематеріальних благ, як зображення фізичної особи, інформація, фотографія, фотографічний твір та особисті папери. Виявлені прогалини свідчать про необхідність системного переосмислення фотографії як об'єкта цивільних прав, яка одночасно може містити ознаки різних благ.

Стан дослідження проблеми

Фотографія як об'єкт цивільних прав неодноразово була предметом наукового інтересу. Разом з тим, С. М. Клейменова, О. І. Яблокова [5, с. 177–180], Л. А. Тарасенко [6, с. 299–304] розглядали її лише як об'єкт авторського права. О. О. Кулініч [7, с. 34], А. С. Головін [8, с. 7, 8] розглядали фотографію як носій зображення фізичної особи, а під останнім пропонують розуміти інформацію. М. В. Різак, І. С. Жевелева віднесли зображення фізичної особи, як зміст фотографії, не просто до інформації, а до персональних даних [9, с. 91–95; 10, с. 168]. Проте у наведених та не наведених наукових працях фотографії як складного об'єкта

цивільних прав було приділено недостатньо уваги.

Мета та завдання дослідження

З метою вироблення узгодженого й системного підходу до правового регулювання відносин, об'єктом яких є фотографія, на якій зображено фізичну особу, необхідно виявити відмінності та точки перетину між об'єктами цивільних прав, які виникають зі створення фотографії. Зважаючи на об'ємність окресленої вище проблематики та обмеженість обсягу будь-якої наукової статті обрано такі завдання: визначення місця фотографії, на якій зображено фізичну особу, у системі об'єктів цивільних прав; виявлення відмінностей та точок перетину між зображенням фізичної особи та інформацією, як об'єктами цивільних прав, що виникають зі створення фотографії.

Наукова новизна полягає в дослідженні фотографії, на якій зображено фізичну особу, як складного об'єкта цивільних прав.

Виклад основного матеріалу

Аналіз сучасних вітчизняних досліджень, у яких певною мірою розглядалась фотографія із зображенням фізичної особи, дозволяє віднести її до складних об'єктів цивільних прав. Суть останніх у тому, що одне благо поєднує в собі кілька самостійних благ, утворюючи єдину цілісність. Класичною ілюстрацією аналогічного складного об'єкта цивільних прав є автомобіль, який поєднує двигун, кузов, колеса тощо; поєднує залізо, пластмасу, гуму, скло тощо. Використовуючи дедуктивний метод наукового дослідження звернемося до загального поняття фотографії.

Фотографія – це статичне зображення на світлочутливому матеріалі; це те кінцеве зображення (кадр проявленої плівки, зображення в електронному чи друкованому вигляді), яке отримане в результаті фотографічного процесу [11]. Іноді поняття фотографії розкривається як одержання зображення когось або чого-небудь на світлочутливому матеріалі за допомогою спеціального оптичного апарата [12] чи як результат перенесення характеристик зовнішнього вигляду об'єктів на папір, плівку або цифровий но-

сій за допомогою світла і різних фізичних і хімічних процесів [13]. Отже, у фотографії можна виділити форму – це матеріальний носій (фотоплівка, фотопапір, фотографічна матриця, монітор та ін.) і зміст (зображення кого- або чого-небудь).

Очевидно, що матеріальний носій є предметом матеріального світу. Тому логічно стверджувати, що такий предмет матеріального світу, за загальним правилом, має підкорятися правовому режиму речей. А оскільки предметом дослідження є фотографія, на якій зображено фізичну особу, то і саме зображення фізичної особи має розглядатися ще однією складовою фотографії. Немає необхідності доводити, що воно становить зміст останньої.

Найбільш повно та системно в Україні зображення фізичної особи, як об'єкта цивільних прав, було досліджено О. О. Кулінич. Вчена, виділяючи в праві фізичної особи на власне зображення дві складові [7, с. 14–15], розкриває одну з них (об'єкт права із зображення), як зафіксовану або відтворену в об'єктивній формі інформацію про зовнішній вигляд людини, доступну для сприйняття [7, с. 34]. Аналіз запропонованого поняття звертає увагу на те, що дослідниця відносить об'єкт права із зображення (права на вже створене зображення фізичної особи) до інформації. Подібної думки дотримується й А. С. Головін [8, с. 7, 8]. Деякі вітчизняні дослідники розглядають зображення фізичної особи не просто як інформацію, а як персональні дані [9, с. 91–95; 14, с. 198; 10, с. 168].

Для перевірки обґрунтованості подібного розуміння зображення фізичної особи як об'єкта цивільних прав, доцільно використати метод альтернатив, який сприяє отриманню глибших знань про предмет дослідження та дозволяє або підсилити одну з альтернативних точок зору, або спростувати її. На думку К. Поппера, навіть якщо альтернативної думки не існує, то її необхідно винайти. У якості такої точки зору пропонується наступне визначення зображення фізичної особи в її найбільш загальному вигляді: зображення фізичної особи – це не інформація.

Очевидно, що для ефективного застосування методу альтернатив необхідно

з'ясувати поняття самої інформації. Адже, незважаючи на її законодавче визначення, у юриспруденції відсутнє єдине сприйняття останньої. Так, Б. О. Соловйов характеризує інформацію як універсальний об'єкт цивільних прав, що за певних обставин може або поглинати інші об'єкти, або перетворюватись на інші блага [15, с. 208]. О. В. Кохановська вважає, що інформацію можна розглядати як об'єкт цивільних прав у таких проявах: як самостійний особливий об'єкт цивільних прав; як об'єкт виключних прав інтелектуальної власності; як особисте немайнове благо [16, с. 214; 17, с. 269]. Стверджується, що навіть цивільно-правова норма є інформацією [18, с. 150].

Згідно з таким підходом до розуміння інформації немає підстав заперечувати, що зображення фізичної особи – це інформація. Причому, остання поглинає не тільки зображення фізичної особи, а й інші особисті немайнові блага (наприклад, особисті папери, індивідуальність, честь, гідність, ділову репутацію, кореспонденцію), об'єкти права інтелектуальної власності (наприклад, твори науки, літератури, мистецтва, винаходи), гроші, цінні папери тощо. Більше того, як зазначається в юридичній літературі, саме визначення інформації також є інформацією і розкриває саму себе [19, с. 20]. Подібний підхід до її розуміння називають «атрибутивним».

Представники атрибутивного підходу виходять із того, що інформація з'явилась одночасно з появою Всесвіту. І з цього моменту її зміст тільки зростає, накопичується. Наразі вона міститься в усьому, що оточує людство. Наприклад, вугілля містить інформацію про події, які відбувалися мільйони років тому. Її потрібно лише вилучити та розшифрувати [19, с. 21]. Але розуміння інформації на такому рівні абстракції може мати філософське значення. Водночас воно має слабку вирішувальну здатність для права. При такому підході все є інформацією і навіть інформація є інформацією, а отже, відпадає необхідність в існуванні інших об'єктів цивільних прав. А якщо сприймати і цивільно-правову норму інформацією, то можна отримати конструкцію, коли «інформація регулює

цивільні відносини, які виникають щодо інформації».

Безмежне розуміння певного блага хоча й дає загальне уявлення, проте унеможливорює розгляд його як об'єкта цивільних прав. У силу своєї безмежності вона не є об'єктом цивільних прав, якщо тільки спеціально не відособлена. При цьому, відособленість (визначеність), як обов'язкова ознака будь-якого об'єкта цивільних прав, розглядається у двох аспектах. В одному вона вказує на межі об'єкта. В іншому – це відділення одного блага від іншого, найближчого, суміжного або навіть аналогічного. Визначеність дозволяє відокремити кожний об'єкт чи навіть групу об'єктів. Вона є передумовою до панування над останніми, до монополії, до конкретизації, до цивільного обороту [20, с. 129–132; 21, с. 7–31].

Визначеність як ознака об'єкта цивільних прав створює можливість поставити під сумнів обґрунтованість твердження, що інформація залишається інформацією поглинаючи інші об'єкти або перетворюючись на інші блага, набуваючи ознак останніх [15, с. 208]. Адже якщо пристати на таку позицію, то її подальший розвиток мав би привести до висновку, що в разі поглинання «інші об'єкти» зникають. Їх більше не існує. Вони поглинуті. У разі перетворення на інші блага зникає інформація. На місці останньої виникають нові об'єкти цивільних прав. Або ж, у крайньому випадку, необхідно визнати, що інформації, як окремого (самостійного) об'єкту цивільних прав взагалі не існує. Є лише умовна назва (термін) збірного поняття, яке здатне поєднувати всі нематеріальні блага, оскільки останні носять «інформативний характер» та сприймаються лише свідомістю людини. Наприклад, як це передбачено для цифрових речей [22, с. 88–96]. Потребує додаткового обґрунтування і точка зору, згідно з якою інформацію можна розглядати в трьох різних проявах: як самостійний об'єкт; як об'єкт виключних прав інтелектуальної власності; як особисте немайнове благо [16, с. 214; 17, с. 269]. Застосування до таких проявів дихотомічного поділу в остаточному підсумку приводить до парадоксального, водночас логічно неминучого розрізнення: інформації як інформації

та інформації не як інформації. Але подібний висновок у першому випадку виглядає тавтологією, у другому – прямою суперечністю (контрадикцію).

Наведене дозволяє схилитись до сформульованої вище альтернативної думки, що зображення фізичної особи – це не інформація. Разом з тим, таке загальноспростовуюче судження ще не здатне сформулювати повного уявлення про відмінність даних благ. Тому базуючись на відособленості, як одній із істотних ознак об'єкта цивільних прав, узагальнене визначення інформації може бути представлено як об'єктивовані для подальшого повідомлення дані та/або відомості про факти, явища, об'єкти чи їх властивості. Порівнюючи його з поняттям зображення фізичної особи, запропонованим автором цієї статті в попередніх публікаціях, як відображенням на матеріальному носії зовнішнього вигляду людини в певний момент її життя [23, с. 114–121; 24, с. 156–157], нескладно виявити, що і зображення фізичної особи, і відомості та дані є нематеріальними, а тому об'єктивуються через матеріальний носій. Але зроблений висновок ще не дозволяє ні підтвердити, ні спростувати думку про те, що зображення фізичної особи – це не інформація. Адже матеріальний носій є спільною умовою зовнішнього прояву розглядуваних нематеріальних благ.

Подальше порівняння зображення фізичної особи з інформацією дозволяє виявити ще одну спільну для них особливість. В обох випадках їх зміст сприймається завдяки структурно організованим знакам, фізичне існування яких забезпечене матеріальним носієм. Водночас, необхідно наголосити, що не самі структурно організовані знаки є, відповідно, зображенням або відомостями і даними. Знакова система потрібна для передачі та сприйняття нематеріального блага, але не є самим благом, у розумінні об'єкта цивільних прав. Наприклад, купуючи книгу особа не має на меті стати власником паперу, на якому містяться букви, поєднані в слова, не має на меті стати власником самих «букв». Покупець фотокниги (фотоальбому) не прагне придбати структурні елементи фотографічної знакової системи, фізично зафіксовані на матеріальному носії, (наприклад, на папері). Не вони представляють кінцеву

цінність для набувача. Доступ до структурно організованих знаків є лише передумовою для сприйняття змісту (відомостей, даних, зовнішнього вигляду, дійсного образу особи), а не елементом самого нематеріального блага. Звичайно, при створенні зображення фізичної особи використовується спеціальна знакова система: оптично-іконічна (оптичний слід світла на носії), хімічно-оптична іконічна (слід на фотоплівці), матрична оптико-електронна (фізична фіксація електричних сигналів, які потім перетворюються в систему знаків, здатних візуально зчитуватися людиною) тощо. На відміну від фіксації зображення, для інформації можуть бути застосовані й інші знакові системи. Наприклад, вербальні, алфавітні (абеткові), тактильні рельєфно-крапкові, азбука Морзе, семафорна азбука тощо. Але така специфічність також не може слугувати підставою розмежування зображення фізичної особи й інформації як самостійних видів нематеріальних благ. Адже зберігається можливість розглядати перше одним із видів останньої.

У теорії цивільного права поширена думка, що зміст зображення фізичної особи становить її індивідуальний вигляд, відображений на матеріальному носії, а зміст інформації – це відомості та/або дані, відображені на матеріальному носії. Аналіз наведеної думки дозволяє сформулювати наступне уявлення про зміст кожного з таких благ.

1. Індивідуальний вигляд, як зміст зображення, становить нерозривну сукупність зовнішніх ознак людини, які сприймаються іншими у вигляді її візуального образу [24, с. 156–157]. Останній є відтворенням свідомістю людини дійсного (реального) зовнішнього вигляду фізичної особи в певний момент часу. При цьому, візуальний образ виникає не тому, що «людину бачать» безпосередньо, а тому, що у свідомості інтерпретуються зорові сигнали відповідно до правил певної знакової системи.

Отже, зміст зображення фізичної особи – це індивідуальний вигляд людини (нерозривна сукупність зовнішніх ознак), зафіксований на матеріальному носії та сприйнятий як візуальний образ шляхом інтерпретації свідомістю зорових сигналів за правилами відповідної знакової системи.

2. Незважаючи на термінологічну невизначеність законодавства та категоріальну розмитість понять «дані» та «відомості» пропонується їх розуміння як самостійних видів змісту інформації. Дані – це звістки про об'єкт даних, отримані шляхом прямого технічного (сенсорного) вимірювання або зчитування. Наприклад, показники ртутного термометра або результат хімічного аналізу крові. Відомості – це вже осмислені, інтерпретовані звістки про об'єкт відомостей. Іншими словами, дані – те, що дано, подано, а відомості – те, що особа відає, тобто знає або усвідомлює контекст, смисл, взаємозв'язок. Сприйняті людиною дані та відомості утворюють суб'єктивне уявлення про реальність.

Отже, зміст інформації – це звістки (дані або відомості) про об'єкт звістки (про об'єкт інформації), зафіксовані за допомогою певної знакової системи на матеріальному.

Не підлягає сумніву, що зображення фізичної особи може слугувати джерелом відомостей або даних про її расову чи етнічну належність, політичні переконання, релігійні або філософські вірування, особисті уподобання, місце перебування, стан здоров'я та матеріальний стан, а також про статеве життя, фізичні, фізіологічні й біометричні характеристики тощо. А зазначені відомості та дані відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону України «Про інформацію» [25] і абз. 9 ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних» [2] віднесено законодавцем до персональних даних як виду інформації. Вбачається, що наведений вище взаємозв'язок і зумовив формування в теорії права підходу, за яким зображення фізичної особи може розглядатися як персональні дані [9, с. 91–95; 14, с. 198; 10, с. 168], або ж на більш загальному рівні – як інформація [8, с. 7, 8; 7, с. 34; 26, с. 64]. Якщо сприйняти такий підхід, то справедливо припустити, що і персональні дані здатні представляти собою відомості про індивідуальний вигляд конкретної людини. Наприклад, опис (словесний портрет).

Зроблені висновки здатні схилити до думки, що об'єкт права на вже створене зображення фізичної особи є інформацією про неї та мали б спростовувати альтернативне твердження, що зображення фізичної особи

– це не інформація. Разом з тим, буквальне тлумачення легального поняття персональних даних дозволяє поставити під сумнів обґрунтованість такої думки. Так, згідно зі ст. 11 Закону України «Про інформацію» [25] «інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована». Подібне визначення міститься й у ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних» [2] та п. 1 ст. 4 Регламенту (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільний рух таких даних (GDPR) [27]. І як можна звернути увагу в наведених приписах дієприкметниковий зворот «ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована» виступає означенням до слова «особа». Тому інформація про фізичну особу (персональні дані) – це не відомості, які потрібні для того, щоб ідентифікувати суб'єкт, а відомості, що стосуються суб'єкта, якого вже ідентифіковано або якого реально можна ідентифікувати.

Таким чином, об'єктивовані відомості кваліфікуються як інформація про фізичну особу лише за умови, що вони стосуються конкретної людини. Без наявності ідентифікатора останньої будь-які осмислені та інтерпретовані звістки не є персональними даними. Зроблений висновок, по-перше, дозволяє відокремити ідентифікатор як засіб, за допомогою якого індивідуалізується певна фізична особа, від інформації про неї, як об'єктивованих відомостей та/або даних. По-друге, ідентифікатор не є інформацією в точному розумінні цього слова. Здатність зображення фізичної особи слугувати засобом ідентифікації не трансформує його в персональні дані, а лише зумовлює можливість виникнення інформаційних правовідносин на його основі [3, с. 125]. Наприклад, доменне ім'я, відбитки папілярних узорів пальців рук, сітківка та райдужка ока, ДНК-профіль, почерк, форма вухної раковини тощо, здатні ідентифікувати людину, але не становлять інформацію про неї. Вони є лише матеріальною або знаковою основою для її подальшого отримання. І як справедливо зазначається в юридичній літера-

турі, одним із таких ідентифікаторів може бути зображення фізичної особи [28, с. 5, 15]. Підтвердженням зроблених висновків є, наприклад, композиційний портрет особи, виготовлений за допомогою фоторобота на основі показань потерпілих або виділене (ізольоване) зображення обличчя як самостійний візуальний ідентифікатор. У таких випадках є лише зображення фізичної особи, що її індивідуалізує, але відсутні візуалізовані персональні дані про неї. Водночас, необхідно відзначити, візуальний образ людини, зафіксований на матеріальному носії, може і не носити функцій «маркера індивідуальності». Наприклад, зображення нікому невідомої особи або зображення «розмитого» обличчя, або людина знята зі спини, в силуеті чи в натовпі без чітких розпізнавальних ознак. Більше того, в юридичній літературі слушно зазначається, що поняття «зображення фізичної особи» охоплює й окрему фіксацію зовнішнього вигляду різних частин тіла [29, с. 355–358; 7, с. 45]. Такі зображення створені не для індивідуалізації. Вони можуть носити цінність: естетичну (ілюстрація краси або некрасивості обличчя, статури, фігури, сексуальності, сили, старіння тощо), ілюстративну чи інформаційну (людина стоїть у черзі, займається спортом, пальці натискають клавіші ноутбука тощо), комерційну (стокові зображення), рекламну (анонімний торс або декольте з краплями парфуму чи крему, які рекламуються) та ін.

Наведене вказує на те, що зображення фізичної особи здатне мати самостійну цінність. Відособленість від іншого, найближчого, суміжного або навіть аналогічного об'єктивованого блага дозволяє відокремити його від інформації, що слугує ще одним аргументом на користь тези – «зображення фізичної особи – це не інформація» або, принаймні, не завжди інформація. Отже, зображення фізичної особи – це самостійний об'єкт цивільних прав, про що вже зазначалося раніше [3, с. 126].

Зроблений висновок дозволяє уточнити визначення фотографії, на якій зображено фізичну особу, як статичного кінцевого відображення на матеріальному носії за допомогою фотографічної знакової системи зовнішності людини у вигляді її візуального

образу. Водночас не можна не визнати, що вона може містити й інші об'єкти цивільних прав. Так, якщо зображену особу вже ідентифіковано, наприклад, сфотографовано відому людину, яку глядач раніше не бачив, але вказано її ім'я, то фотографія може слугувати джерелом відомостей або даних про її расову чи етнічну належність. Якщо особу сфотографовано під час молитви в церкві, костелі, мечеті, синагозі, то це може свідчити про її релігійні або філософські вірування; якщо під час концерту певної групи – про уподобання в музиці; якщо в китайському ресторані – про харчові вподобання; у поїзді – про місце перебування тощо. Очевидно, що такі зафіксовані відомості представляють собою персональні дані. А якщо зображену особу неможливо ідентифікувати, то така фотографія містить не персональні дані, а іншу інформацію. Наприклад, на фотографії зафіксована людина під час вчинення правопорушення, але вона в широкому плащі, балаклаві, окулярах і її неможливо індивідуалізувати. І кожен із таких об'єктів має свій правовий режим. Так, зображення фізичної особи є особистим немайновим благом зображеної особи. Якщо фотографія, на якій зображено фізичну особу містить персональні дані, то необхідно визнати, що мають місце два самостійні нематеріальні об'єкти. При неможливості ідентифікувати зображеного суб'єкта фотографія містить інформацію іншого виду. Складність фотографії як об'єкта цивільних прав може збільшуватися в разі насичення її іншими нематеріальними благами або набуття нею ознак інших благ. Наприклад, якщо на ній відображено результат інтерпретації, творчої переробки індивідуального образу фізичної особи, насичений ідеєю, емоцією, художньою концепцією автора (фотографа), то додатково з'являється фотографічний твір. Якщо фотографія є складовою особистих паперів, то матеріальний носій обтяжується правовим режимом останніх.

Вбачається, що проведене дослідження може мати не лише теоретичне, а й практичне значення. Для ілюстрації останнього твердження знову звернемося до вищенаведеної постанови Верховного Суду в справі № 214/11028/21 від 19 липня 2023 року [1].

Не ставлячи під сумнів законність та обґрунтованість сформульованих у ній висновків, вбачається, що Суд недостатньо приділив уваги наступним обставинам:

1. Судами було встановлено, що фотографії, опубліковані відповідачем у соціальних мережах Інтернет містять дані про сімейний стан позивачки, висвітлюють особисті стосунки, релігійні переконання тощо. Тобто фотографії містять інформацію про особисте життя певних осіб, стосуються особистого життя позивачів.

Згідно з ч. 2 ст. 301 ЦК України, фізична особа сама визначає можливість ознайомлення зі своїм особистим життям інших осіб. Власне, це і було здійснено позивачами шляхом поширення своїх фото «на своїх сторінках в соціальній мережі «Facebook» для публічного огляду». Але таке поширення, відповідно до наведеної норми, створює можливість лише для ознайомлення з інформацією про особисте життя, а не для її вільного використання іншими особами. Адже подальше збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи, згідно з абз. 2 ч. 1 ст. 302 ЦК України, без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини».

2. Суд справедливо вказує на те, що «законодавство не визначає, як має бути оформлена згода фізичної особи на використання фотографії з її зображенням». Рівною мірою законодавство не визначає і те, як має бути оформлена згода фізичної особи на використання інформації про особисте життя фізичної особи. Тому Суд приходить до висновку, що «надаючи оцінку існуванню відповідної згоди, потрібно враховувати, що згода може бути надана в письмовому вигляді, усно, а також у формі мовчазної згоди».

Водночас, Суд не врахував, що надання згоди на використання свого оборотоздатного особистого нематеріального блага (свого зображення, особистої інформації тощо), як юридичний факт, є правочином [30, с. 214–216; 31, с. 110–114; 32, с. 66–72; 33], а сама згода є волевиявленням. Відповідно ж до ч. 3 ст. 205 ЦК України лише «у випадках, встановлених договором або законом, воля

сторони до вчинення правочину може виражатися її мовчаням». Закон не встановлює, що згода на використання свого особистого нематеріального блага може засвідчуватися шляхом мовчання. А значить, ніякої мовчазної згоди на використання зображення фізичної особи, інформації про її особисте життя не може існувати. Адже якщо закон не встановлює іншого, то мовчання – це незгода (відмова, заперечення згоди), навіть якщо нематеріальні блага розміщені в соціальних мережах Інтернет для ознайомлення необмеженого кола користувачів.

3. Не зовсім зрозумілим є висновок Суду і стосовно того, що «мовчазна згода може проявлятися <...> у випадку самостійного розміщення фото чи відеозображення для необмеженого кола користувачів і без зазначення про існування авторських чи суміжних прав на них». Якщо Суд визнав фотозображення позивачів об'єктом авторського права, що підтверджується і застосуванням у цій справі ст. 308 ЦК України, то ніякого зазначення про існування авторських прав на них не потрібно. Адже згідно з ч. 1 ст. 437 ЦК України, ч. 1 ст. 9 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [34], авторське право виникає в його автора в момент та внаслідок факту створення твору без будь-яких зазначень. Його використання здійснюється виключно з дозволу суб'єкта авторського права або іншої уповноваженої на надання такого дозволу особи, крім випадків правомірною використання твору без такого дозволу, встановлених законом (ст. 443 ЦК України). А такий дозвіл не тільки не може бути виражено у вигляді мовчазної згоди, а й згоди (дозволу) в усній формі, оскільки згідно з ч. 2 ст. 1107 ЦК України правочин щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, до яких входить і право на використання твору (п. 1 ч. 1 ст. 440 ЦК України, ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права»), укладається у письмовій (електронній) формі. Недодержання письмової (електронної) форми договору щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності свідчить про нікчемність такого договору (згоди, дозволу).

Таким чином, для правомірною використання фотографії, на якій зображено фізичну особу, необхідно, щоб зображена особа виявила свою згоду на це. Якщо фотографія містить інформацію про особу, про її особисте життя, то необхідна згода і на використання такої інформації. Причому така згода повинна бути виявлена активно (прямо, позитивно, словесно), а не мовчанням (несловесно), та з очевидністю свідчити, на який саме правовий результат вона спрямована. Очевидно, що розміщення фотографій у соціальній мережі для необмеженого кола користувачів може свідчити про спрямованість волевиявлення уповноважених осіб на їх публічний огляд, на ознайомлення інших осіб з певними обставинами свого особистого життя. Але видається, що на цьому визначеність спрямованості такого волевиявлення закінчується. Сприйняття його як мовчазну згоду, спрямовану і на відтворення, розповсюдження іншими особами своїх зображень, збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя, яка міститься на фотографії, вільне використання фото твору, виглядає сумнівно. З таким же успіхом, дозвіл на Інтерактивне надання доступу публіки до авторського твору має розцінюватися і як згода на його відтворення, включення до складеного твору, розповсюдження або імпорту примірників твору, переклад, переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни твору тощо. Але ж це не так.

Висновок

На підставі проведеного дослідження сформульовано наступні висновки:

1. Фотографія, на якій зображено фізичну особу, є складним об'єктом цивільних прав.

2. Складову такої фотографії становить зображення фізичної особи, яке здатне або не здатне її ідентифікувати. І в такому разі поняття фотографії, на якій зображено фізичну особу є статичним кінцевим відображенням на матеріальному носії за допомогою фотографічної знакової системи зовнішності людини у вигляді її візуального образу.

3. Якщо фотографія дозволяє ідентифікувати зображену особу та, окрім її ві-

13. Що таке фото? Андрушівка Інфо. URL : <https://andrushivkainfo.wordpress.com/2010/03/20/%D1%89%D0%BE-%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5-%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE/> (дата звернення: 6.12.2025).
14. Каретник О. До питання про правову природу персональних даних фізичної особи : цивілістичні аспекти. *Право України*. 2014. № 9. С. 192–200. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/Zurnal_2014/pravo_ukr_9_2014.pdf#page=192 (дата звернення: 26.11.2025).
15. Соловійов Б. О. Інформація як об'єкт цивільних прав в оновленому Цивільному кодексі України: проблеми визначення та основних ознак. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 1. С. 207–212. DOI : 10.36695/2219-5521.1.2021.40.
16. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві : монографія. Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2006. 463 с.
17. Кохановська О. В. Втілення та реалізація ідей розробників ЦК України щодо нормативного закріплення поняття та видів об'єктів цивільних прав. *Актуальні проблеми приватного права: збірник статей до ювілею доктора юридичних наук, професора Н. С. Кузнецової* / відп. ред. : Р. А. Майданик та О. В. Кохановська. Київ : ПрАТ «Юридична практика», 2014. С. 247–271.
18. Кохановська О. В. Цивільно-правова норма як загальнообов'язкове правило поведінки, як інформація і результат творчості. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2018. Том 25. № 2. С. 142–155. DOI : 10.31359/1993-0909-2018-25-2-142.
19. Бакумов О. С., Марчук М. І., Гудзь Т. І., Венгліньський О. О. Інформація: до питання про змістову еволюцію терміна. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 19–28. DOI : <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.02>.
20. Сліпченко А. С. Сутність та ознаки цивільного обороту. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2017. Вип. 23. С. 129–132.
21. Сліпченко А. С. Цивільний оборот речей : монографія. Харків. ЕКУС, 2024. 240 с.
22. Сліпченко А. С., Сліпченко С. О. Визначення юридично значущої сутності цифрової речі в цивільному праві України. *Форум Права*. 2024. № 78 (1). С. 88–96. DOI : <http://doi.org/10.5281/zenodo.10870775>.
23. Сліпченко С. О. Зображення як об'єкт цивільного права. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. №2 (69). С. 114–121.
24. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія. Харків : Діса плюс. 2013. 552 с.
25. Про інформацію : Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 48. Ст. 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 29.11.2025).
26. Кодинець А. О. Здійснення і захист інформаційних прав особи при проведенні фото- та відеозйомок. *Право України*. 2022. № 9. С. 61-72. URL : <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001430564> (дата звернення: 14.11.2025).
27. Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільний рух таких даних (GDPR) : Регламент (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 13.12.2025).
28. Волкова Н. В. Цивільно-правові засоби індивідуалізації фізичних осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2008. 19 с. URL : <https://irbis-nbu.gov.ua/argf/2009020300300920090203003009> (дата звернення: 18.11.2025).
29. Романченко Т. С. Зображення як об'єкт особистого немайнового права фізичної особи. *Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвеевські цивілістичні читання): матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, Київ, 16 вересня 2010 р. Київ. 2011. С. 355–358.
30. Сліпченко С. О. Згода фізичної особи на використання її фото зображення як юридичний факт. *Актуальні проблеми цивільного права та процесу (матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора Олександра Анатолійовича Пушкіна)*. Харків. 2005. С. 214-216.

31. Сліпченко С. О. Надання згоди фізичною особою, що зображена на фотографії, як юридичний факт за ЦК України. *Право України*. 2008. №3. С.110–114.

32. Сліпченко С. О. Здатність правочинів породжувати, змінювати та припиняти особисті немайнові права. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск № 32. Ч. 1. 2015. С. 66–72.

33. Сліпченко С. О., Сліпченко А. С. Правочин у приватноправовому механізмі передачі особистих немайнових суб'єктивних прав. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав у сучасних умовах : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова* (м. Харків, 13 груд. 2024 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цив.-прав. політики, права інтелект. власності та інновацій, Каф. цив. права ; за підтримки Ін-ту правотворчості та наук.-прав. експертиз НАН України і Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». Харків : Право, 2025. С. 71–76. DOI : <https://doi.org/10.31359/9786178602376>.

34. Про авторське право і суміжні права : Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2023. № 57. Ст. 166. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 26.01.2026).

Slipchenko A. S.,

e-mail: slipchenkoanatoli@gmail.com

Slipchenko S. A.,

e-mail: sviats66@gmail.com

**PHOTOGRAPH OF A NATURAL
PERSON AND INFORMATION:
COMPARATIVE ANALYSIS**

Досліджено правовий режим фотографії, на якій зображено фізичну особу, як складного

об'єкта цивільних прав. Предметом аналізу є відносини, що виникають у зв'язку зі створенням, використанням та захистом таких фотографій. Тема роботи зумовлена багатогранністю природи фотографії, що призводить до накладання різних правових режимів та невизначеності їх співвідношення, породжуючи труднощі в правореалізації та судовій практиці. Метою дослідження стало виявлення відмінностей та точок перетину між об'єктами цивільних прав, що виникають у зв'язку зі створенням фотографій. Обґрунтовується, що складовими фотографії виступають: матеріальний носій (річ), зображення фізичної особи, інформація, а також фотографічний твір. Зображення фізичної особи є самостійним нематеріальним благом, яке не поглинається інформацією, оскільки відрізняється за природою, знаковою системою та функцією. Кожна складова фотографії, на якій зображено фізичну особу, має свій правовий режим, зі своїм суб'єктивним складом. Персональні дані виникають лише за умови ідентифікації особи, тоді як ідентифікатор (саме зображення) не є інформацією в точному сенсі. Практичне значення зроблених висновків полягає в тому, що уточнені правові режими складових фотографії, що сприяє усуненню прогалів у судовій практиці, посиленню захисту особистих немайнових прав фізичних осіб. Запропонований системний підхід до фотографії як складного об'єкта цивільних прав дозволяє чітко розмежувати її складові, уникнути їх поглинання та забезпечити диференційований захист кожного блага. Зображення фізичної особи є самостійним об'єктом, не тотожним інформації чи персональним даним, а «мовчазна згода» не може вважатися достатньою підставою для використання таких об'єктів. Результати дослідження мають потенціал для удосконалення цивільного законодавства та судової практики в Україні.